

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 31 Volume: 7 Issue: 31

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

FEYZULLÂH RÂ'İF-İ ÂMİDÎ VE ŞİİRLERİ
FEYZULLÂH RÂ'İF-İ ÂMİDÎ AND HIS POETS

Ramazan SARIÇİÇEK*

Öz

Osmanlı döneminde şair ve ediplerin yetişmesinde "edebî muhit"lerin büyük önemi vardır. Bu edebî muhitlerden biri de Diyarbakır'dır. Ali Emîrî'nin "Diyarbakır Encümen-i Dânişi" adını verdiği bu şairler topluluğunda birçok şair yetişmiştir. Tezkirelere göre Diyarbakır, Osmanlı coğrafyası içinde şair yetiştiren muhitler arasında 40 şairle 5. sıradadır. Bunlardan, Vâli, Lebîb, Hâmî ve Emîrî gibi şairler edebiyatımıza büyük katkı sağlamışlardır. Bu şairlerden bir kısmının şöhreti Diyarbakır sınırlarını aşmış Osmanlı coğrafyasına yayılırken bir kısmı da seslerini ancak buldukları muhit içerisinde duyurabilmişlerdir. Hâlbuki kültürel varlığımız büyüğüyle küçüğüyle bütün değerlerimizi içine almalıdır. Bunlardan tanınmış şairlerin dışındakilerin de ortaya çıkarılması kültür değerlerimiz açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmadaki amacımız Diyarbakır'ın yetiştirdiği ancak şöhreti Diyarbakır dışına taşmayan bir şahsiyet olan Feyzullah Râ'if Âmidî (ö.1307/1889-90)'nin şiirlerini ve edebî kişiliğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Edebî Muhit, Diyarbakır, Ali Emîrî Efendi, Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid, Feyzullah Râ'if-i Âmidî.

Abstract

"Literary Locality" has great importance in raising of poets and scholars in Ottoman era. Diyarbakır is one of the these literary locality. Many poets have grown up in the community of poets which was named as "Diyarbakır Encümen-i Dânişi" by Ali Emîrî. According to Tezkires, Diyarbakır is the 5th with 40 poets among locality which raised poets in Ottoman lands. Of these, poets like Vâli, Lebîb, Hâmî ve Emîrî have a great contribution to our literature. While some of these poets' reputation has transcended the boundaries of the Diyarbakır and spread a portion of Ottoman geography, some of them have been able to announce their voice only within their locality. However, our cultural presence should take into both great and small our values. It is important in terms of our cultural values that not only well known poets being revealed, but also except from them. The aim of this study present Feyzullah Râ'if Âmidî (ö.1307/1889-90)'s, who raised in Diyarbakır but his fame did not exceed from Diyarbakır, poets and literary personality.

Keywords: Literary Locality, Diyarbakır, Ali Emîrî Efendi, Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid, Feyzullah Râ'if-i Âmidî.

*Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

GİRİŞ

Edebiyatımızın gelişmesinde ve ilerlemesinde edebî muhitlerin büyük rolü olmuştur. Başlangıçta devlet merkezinde padişah saraylarında toplanan sanatkarlar daha sonraları payitaht dışında sancak merkezlerinde, şehzade sarayları veya paşaların, beylerin çevrelerinde toplanmışlardır.

Bu muhitler İstanbul başta olmak üzere Edirne, Manisa, Kütahya, Konya, Amasya, Trabzon gibi edebiyata ehemmiyet veren, şair ve sanatkarları koruyan, kıymetli eserleri mükâfatlandırarak şahsiyetlerin bulunduğu şehirlerdir. Şairlerin buralarda gördükleri izzet ve ikramlar bu şehirleri birer kültür merkezi haline getirmiştir. (İpekten, 1996: 11)

İstanbul'da padişah sarayının yanısıra sadrazam, şeyhülislâm, vezir, defterdar, nişancı gibi yüksek rütbeli devlet memurlarının saray ve konakları; İstanbul dışında ise şehzade sarayları, devirlerinde yetişen şairlerin sığınakları olmakla beraber bu gibi merkezler dışında da şairlerin yetiştiği yerler olmuştur. Bu edebî muhitlerden biri de şüphesiz Diyarbakır'dır. Ali Emîrî'nin söylediğine göre eskiden kütüphanelerinde bir milyon ciltten fazla kitap bulunan¹ Diyarbakır, Aziz Mahmud Urmevî, Hâmî, Lebîb, Sa'îd Paşa gibi birçok şöhretli ve seçkin âlim ve şair yetiştirmiştir. 1890-94 yılları arasında Diyarbakır'da valilik yapan Giritli Sırrı Paşa'nın bunu "Diyarbakırlılardan müctemi bir cemaatte gözlerimi bağlayıp otursam ve elimi atsam, tuttuğum ya şair, ya münsidir." (Korkusuz, 2007: 103) sözüyle ifade etmiştir. Bunlar hakkında Ali Emîrî *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid* ve *Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid*'de geniş bilgiler vermiştir. Ancak bunların bir kısmı yazdıkları nadide eserlerle Türk Edebiyatındaki seçkin yerlerini alırken bir kısmı da kütüphanelerdeki tozlu raflarda keşf edilmeyi beklemektedir. Bunlar arasında bir dîvân veya dîvânçeye sahip olanlar olduğu gibi çok az şiir yazmış olanlar da vardır. Bu şairler de çevrelerinde şiirlerine nazire yazılacak kadar tanınmış ve sevilmişlerdir. Bu şairlerden biri de Feyzullâh Râ'if-i Âmidî'dir.

Râ'if-i Âmidî Mahlaslı Şairler ve Feyzullâh Râ'if

Râ'if-i Âmidî hakkında en önemli bilgi kaynağımız Ali Emîrî Efendi'nin *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*'idir. Ali Emîrî, bu eserinde Râ'if mahlaslı üç şairin biyografisine yer vermiştir. Mahlasları veya yaşadıkları dönem aynı veya çok yakın olduğundan zaman zaman şiirleri birbirine karışan Râ'if mahlaslı şairleri Ali Emîrî'nin verdiği bilgilerden hareketle kısaca şöyle tanımlayabiliriz:

Yûsuf Râ'if-i Âmidî

Ali Emîrî'nin tezkiresinde bahsettiği Râ'if mahlaslı şairlerden biri 19. asrın ikinci yarısında şöhret bulmuş Diyarbakırlı şairlerden İskender Paşa hanedanından Hacı Ali Bey'in oğlu Yûsuf Râ'if Bey (öl.1306/1889)'dir. Tahsilini tamamladıktan sonra çeşitli devlet memurluklarında bulunmuş adliyede a'zâ mülâzımı ve hâkim olarak görev yapmıştır. Kendine has bir üsluba sahiptir. Tasavvufî dile aşına olan Yûsuf Râ'if'in bir *Divan*'ı vardır. (Emîrî, 1328: 335-336)

Mukâbelecî-zâde/Rûz-nâmeçi-zâde Yûsuf Râ'if-i Âmidî

Diğer Râ'if ise Diyarbakır hanedanından Mukâbelecî-zâde Hasan Efendi'nin oğlu olan Yûsuf Râ'if Efendi (d.1201/1836-öl.?)'dir. Anne tarafından Hâmî-i Âmidî ahfadındandır. Şa'bân Kâmî Efendi'den ders almıştır. Memuriyete atılarak Halep, Şam, Bağdad ve Basra'da görev yaptıktan sonra Beşiri'de nahiye müdürlüğünde bulunmuştur. Geçmiş ve muasır şairlerle müşâ'areleri ve Farsça gazelleri de olan şairin mürettep *Divan*'ı vardır. (Emîrî, 1328: 336-342)

Feyzullâh Râ'if-i Âmidî

Çalışmamıza konu olan Râ'if ise Feyzullâh Râ'if'dir. Bu şair hakkında Ali Emîrî'nin *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*'i ile tezkirenin özeti mahiyetinde olan *Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid*'i yanında M. Şefik Korkusuz'un *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Diyarbakırlı Devlet Memurları* (2013: 717-718) ile *Diyarbakır Kadı, Müftü, Hattat ve Mûsikişinasları* (2014: 165-166) adlı eserleri kaynaklık etmektedir. Ali Emîrî ise tezkiresinin 330-336. sayfaları arasında Râ'if'e genişçe yer vermiştir.

Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid'de Ali Emîrî Efendi'nin şair hakkında verdiği bilgiler şöyledir:

"Mütehayyızân-ı memleketden Feyzullâh Râ'if Efendi hazretleridir. "Müftî Kâtibi-zâde" 'unvânıyla müte'ârifdir. 1247 senesinde dünyaya geldi. Üstâd-ı ekremimiz Hâfız Muhammed Şa'bân Kâmî Efendi hazretlerinden tahsil-i ma'ârif ü kemâlât etmiştir.

Hutût-ı mütenevvi'ada bir mevhibe-i tabi'ate mâlikdir ki, ta'rifi gayr-ı kâbildir. Hangi kıymetdâr yazıya başka derhâl 'aynını taklîd eder, bir sûrette ki, nazar edenler hangisi aslı ve hangisi taklîd olduğunu tefrîk edemezler.

Şu isti'dâd-ı Hudâ-dâdı sa'y ü gayretle istikbâl eylediğinden az bir müddet zarfında hutût-ı isnâ-'aşereden ahz-ı icâzet eyledi. Hele hatt-ı rik'ada hakîkaten nevâdir-i dünyâdan oldu. Cenâb-ı ahkemü'l-hâkimîniñ yed-i iktidârına tevdi' eylediği kudret ve ma'rifetiñ mahsûl-i kıymetdârı olan ba'zı levhaları ol vakit Diyarbakır vâlisî bulunan merhûm Es'ad Muhlis

¹ http://www.milletkutup.gov.tr/ali_efendi_eserleri.html (ET. 10.02.2014)

Paşa müşâhede buyurunca takdîr ederek 1266 senesinde eyâlet kalemine devâm ve ma'âş tahsiliyle be-kâm etdirmişdir. Yigirmi sene mikdârı hizmet-i kalemiyyede bulundu. 1285 senesinde vilâyet mektûbî mu'âvinliğine ta'yîn olundu. 1288'de mu'âvinlik 'unvânı mümeyyizliğe tahvîl eyledi. 1289'da vilâyet mektûbçuluğuna revnak-bahş olarak mümtâzül-emâsil oldu. Tahrîr-i tezkiremizden bir sene kadar mukaddem yerine Dersa'âdet'den diğeri ta'yîn olduğundan o gevher-i girân-mâye-i ma'ârifet mahfazasız inci gibi açıkda kaldı.

Tezkiremiziñ zamân-ı ikmâli olan 1296 senesi evâsıtında Diyârbekir, Ma'mûretü'l-'azîz, Sivas vilâyetleri Islâhât ser-komiserliğiyle teşrîf buyuran hamîyyet-mend-i kadrân 'Âbidîn Beyefendi hazretleri iktidâr ve ehliyyetini takdîr ederek vukû' bulmakda olan teşkilât-ı 'adliye münasebetiyle Diyârbekir mahkeme-i cezâ riyâsetine ta'yînine delâletle taltif buyurdular. Rûtbe-i mütemâyizle de bâhirü't-temâyüzdürler.

Büyük birâderleri mîrlivâ Selâmî Paşa vâlid-i mâcidimiziñ kendileri de büyük birâder-i muhteremimiz âtiyyü't-terceme Ahmed 'Âkif Efendi'niñ yârân-ı kadîminden oldukları gibi gerek kendileri gerek büyük birâderleri üstâd-ı ekremimiz ve büyük 'amcamızdan tahsil-i kemâlât eyledikleri cihetle bir 'aile efrâdı gibi her zamân hânemize teşrîf ve istiksâr-ı hâtra masrûf-i 'inayet ve izhâr-ı şe'âir-i vefakârî ve hukûk-şinâsiye her zamân bezl-i 'âtîfet buyururlar." (330-331)

bilgisini verdikten sonra Râ'if'in müşâ'are yaptığı şairlerin gazellerinin matla' beyitlerine yer vermiştir. Sonra da şairin edebî kişiliği ve hattatlığı hakkında şu bilgileri vermektedir:

"Şehrimiziñ ekser nûr-ı seyyidgânı hatt-ı rik'ayı bu zât-ı 'âli-kadrden temeşşuk ederler. Meşk sûretiyle yazdığı sevimli ve pek güzel kelime veya satırları görenler o kıymetdâr yazıdan nazarlarını (334) kat' etmek istemezler. Mûte'allimleriñ yazıları altına ta'lîm sûretiyle yazdığı kelimeleri görmeye müştâk olanların biri de bu muharrir-i hakîrdir. Kendilerinden temeşşuka kesret-i rağbet hasebiyle pek çok teshîlât icrâ buyurmakda oldukları halde hânesinde oturduğu çârşû bazara veyahûd ahıbbâsı hânesine gittiği esnâda yine izdihâm-ı talebeden baş alamazlar. Ba'zılarınıñ sâ'atlerle beklediği vâkı' olur. Ba'zı murakka'ât ve levhaları erbâbı 'indinde mevcûd ve mevki'-i tebcil ü ihtirâmda mahfûzdur.

Ahibbâsıyla ülfet ü muhabbeti samimâne ve herkesle mu'âmesi mültefitâne ve dil-nevâzânedir. Kitâbeti zarîf ve eş'ârı da latîfdır. (333-334) (Kadıoğlu, 2014: 369-372)

Bu bilgilerden sonra şairin, *değer* redifli gazeliyle Sa'id Paşa'nın *gelür* redifli gazeline yazdığı tahmise yer verir. Biz bu bilgilere Şefik Korkusuz'daki bilgileri de ekleyerek Râ'if'in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında şunları söyleyebiliriz:

Diyarbakır'ın seçkinlerinden olan ve *Müftî Kâtibi-zâde* ünvanıyla tanınan Feyzullâh Râ'if-i Âmidî 1247/1831-32'de dünyaya gelmiştir. Diyarbakır ulemasından; Fetvâ Emîni Emîn Efendi'nin oğludur. Şiirlerinde *Râ'if* mahlasını kullanan şair, Hâfız Mehmed Kâmî Efendi'den "tahsil-i ma'ârif ve kemâlât" etmiştir. Ayrıca Arapça'dan *Kâfiye*, Farsça'dan da *Gülistân*'a kadar okuyup bazı fıkıh ve edebiyat kitaplarını da ders almıştır.

Aynı zamanda hattat da olan şair o dönem yazdığı hat eserlerini zamanın Diyarbakır valisi olan Esad Muhlis Paşa'ya sununca (1267/50)² eyalet kalemine memur olarak atanmış, 12183 Zilkâde'sinde Diyarbakır Cinâyet Meclisi Başkitâbeti'ne tayin olunmuştur. 1285/1868-69 yılında *vilâyet mektûbî muavinliğine* (yazı işleri müdür yardımcılığı) atanmış 1288/1871-72'de ise aynı kalemde *muavinlikten mümeyyizliğe* terfi etmiştir.

1289/1872-73'te vilâyet mektupçuluğuyla emsallerini geçen Feyzullâh Râ'if 1294/1877'de yerine bir başkasının tayin edilmesinden dolayı bir müddet açıkta kalmıştır. Bu arada Siirt'e giden Râ'if bir müddet maaşsız memurluk yapmış, 1296/1878 yılı ortalarında ise Diyarbakır-Elaziz-Sivas vilâyetleri Islahat Ser-komiserliğine atanan Âbidîn Bey tarafından, yeni kurulan adliye teşkilatında Diyarbakır Ceza Mahkemesi Reisliği'ne getirilmiş ve *mütemâyiz* rütbesine kadar yükselmiştir.

Diyarbakır valisi İzzet Paşa'nın da memuriyetteki dirayetini tasdik ettiği (24 Zilhicce 1296/9 Aralık 1879) Feyzullah Râ'if Efendi, çeşitli devlet memurlukları esnasında Şurâ-yı Devlet Reisi Ali Paşa maiyetinde Resulayn, Kevkeb, Habur, Musul, Mardin, Siirt, Harput, Siverek civarlarına da özel görevlerle seyahatlerde bulunmuştur. (Korkusuz, 2013: 218)

Râ'if'in, mîrlivâ (tuğgeneral) rütbesinde Selâmî Paşa adında bir büyük kardeşi Ali Emîrî'nin babasının; Râ'if de Emîrî'nin ağabeyi Ahmed Âkif Efendi'nin kadim dostudur. Ayrıca Râ'if, Ali Emîrî'nin büyük amcası olan Şa'bân Kâmî Efendi'den ders almasından dolayı ailenin bir ferdi gibi evlerine sık sık girip çıkmaktadır. Bu

² Şairin özgeçmişiyile ilgili bilgiler Korkusuz'un Osmanlı Arşiv Belgelerinde Diyarbakırlı Devlet Memurları adlı eserinden alınmıştır. Çünkü, Korkusuz'un ifadesine göre, bu bilgileri bizzat memurlar kendi el yazılarıyla vermektedirler. (2013: 13)

yüzden Emîrî Efendi onları çok iyi tanımakta Râ'îf'in hatır gönül ve hak hukuk bilen; iyiliksever, şefkat ve vefâ sahibi iyi bir aile dostu olduğunu belirtmektedir.

Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid (1296/1878-79) yazılırken Râ'îf hayatta olduğu için ölüm tarihi belirtilmemiştir. Ancak Beysanoğlu ölümünün tahminen 1307/1889-90 olduğunu söylemektedir. (Beysanoğlu, 1959: 63)

Şair hakkında başka kaynaklarda ise bilgi yoktur. Olanlar da Emîrî'nin tekrarından ibarettir. (Tuman, 2001: I, 200/sıra:1247)

Edebî Kişiliği

Râ'îf, çevresiyle samimi ilişkiler kuran zeki bir ediptir. Döneminin şairleriyle müşâ'areleri vardır. Emîrî, *Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid*'de Râ'îf'i "hüsn-i hattı bî-nazîr, kitabeti dil-pezîr, eş'ârı layık-ı takdîrdir." diyerek över. (2003: 24)

Emîrî, onun şiirlerini "zarif ve lâtif" olarak niteler. Râ'îf de kendisini; "her fenn ü ma'ârif'te üstat ve "yeni mânâlar üretme"de Allah vergisi bir yeteneğe sahip olarak görmektedir:

Takdîr-i bahâ eyleyemez olsa da naqqâd

Her fenn ü ma'ârifde bizüz 'ârif ü üstâd

Tevlîd-i ma'ânîde bize oldı Hüdâ dâd

Mihrine felek bulsa iderdi bizi dâmâd

Şanma bizi nâhîd-i felek gibi 'aķîmüz (12/5)*

Mecmuanın sonunda başkaları tarafından yazılan ve Râ'îf'in şiirlerini değerlendiren beyitlerden anlaşıldığı kadarıyla onun şiirleri "bîkr-i ma'nâ" ve *inci gibi nükteler* ihtiva etmektedir. Güher gibi olan şiirlerinin, memleketi *İrem bağlarına* çevirdiği ifade edilir:

Ėazret-i Râ'îf' üñ âşârını gördükde didüm

Eylemiş bîkr ma'nâsın vü nikâtı le'âli

.....

Vaţanı eyledi reşk-âver-i bâğ-ı İrem'i

Râ'îf' üñ bu güher ü şü eşer ü bu keremi (17a)

Râ'îf sade ve samimi bir üslup kullanmıştır. Mütevekkil bir kişidir. Başına gelenlerden şikâyet etmeyi abes sayar. Çektiklerini kaderin bir hükmü olarak görür:

Şekvâya kıyâm itmek 'abeş dest-i felekden

Râ'îf ne iderse saña hükm-i kader eyler (4/7)

Âşıkâne şiirler yazan şairin tasavvufla ilgilenip ilgilenmediği konusunda kaynaklarda herhangi bir bilgi

* Şiirlerin sonundaki rakamlardan ilki şiir, ikincisi ise beyit numarasıdır. Yalnızca varak numarası verilenler ise şaire ait olmayan ve mecmuanın sonundaki şiirlere aittir.

bulunmamaktadır. Bununla beraber elde ettiği başarıyı "çektığı esmâlar"a bağlaması (6a.14/5) onun iç dünyasının oldukça zengin olduğunu göstermektedir. Gelibolulu Hayderî Efendi (ö. ?)'nin tasavvufî neşvedeki bir gazelini tahmis etmesi de Râ'îf'in ne kadar geniş bir hayal dünyası ve tasavvufî derinliğe sahip olduğunu göstergesidir. Bu tahminin bir bendi şöyledir:

Biz müstefid-i nûr-ı tecellî-yi Kerîm'üz

Esrâr-ı serâ-perde-i râzîde fehîmüz

Mir'at-ı mücellâ gibiyüz taḃ'-ı selîmüz

Şanmañ bizi cem'iyyet-i keşretde nedîmüz

Biz ehl-i dilüz Tûr-ı maḥabbetde Kelîm'üz (12/1)

Bir beytinde de kendisini "şeydâ" (âşık, tutkun, divane) olarak niteler:

Ne mümkün itmeye tâ'at o şûḡa Râ'îf-i şeydâ

Hüküm icrâ ider ḡubân-ı dehre şimdi vâlidür (10/5)

Râ'îf'in şiirlerinde Nâbî etkisi görülmektedir. Zira onun ders aldığı Şa'ân Kâmî Efendi ve şiirini tahmis ettiği Sa'îd Paşa (1832-1891) ve müşaaare yaptığı şairler genellikle bu ekole mensup şairlerdir.³

Zamanında Diyarbakır'da, Ali Emîrî'nin "Diyarbakır Encümen-i Dânişi" diye nitelendirdiği bir şairler meclisi bulunmaktadır. Başında ÂĖâh-ı Semerkandî (öl.1141/1728) 'nin bulunduğu bu şairler meclisi Vâlî, Hâmî, Lebîb gibi birçok şair yetiştirmiştir. İlk eğitimini Diyarbakır'da alan Hikemî üslubun üstat şairi Nâbî (1642-1712) de zaman zaman bu meclise katılmış ve şiirleriyle Diyarbakırlı şairler üzerinde etkili olmuştur. Bu etkiyi yalnızca 17. yüzyıl şairlerinde değil daha sonraki bütün Diyarbakırlı şairler,⁴ dolayısıyla Râ'îf üzerinde de görmek mümkündür.

Emîrî'nin, Şa'bân Kâmî Efendi'den dersler aldığı ve aynı zamanda üstadı olduğunu söylediği şairin

³ Emîrî'nin tezkiresine matla beyitlerini aldığı şairler; Fatih Sultan Mehmed Han (öl.1481), İbni Kemâl (Şeyhü'l-İslâm) (öl.1536), Cafer Çelebi (Kazasker)(öl.1515), 'Âli (Defterdâr), Şevkî-i Şerefi (16.yy.), Zâtî Bey (öl.1546), Ahmedî-i Kadîm (Diyarbakırlı Ahmed Paşa) (öl. 1587-88), Sa'dî-i Sirözî (Şâ'ir-i Cem) (öl.1482?), Nazmî-i Edirnevî(16.yy.), Sun'î, Sezâyî-i Kadîm (Gülşeni? öl.1738), Fakîrî (16.yy.), Güvâhî (16.yy.), Şem'î-i Üskübî (Prizren? öl.1530), Lutfî-i Şarkî, Kâsım (öl.1785-86), Hayder, Şâhidî-i Mevlevî (Şâhidî İbrahim Dede ? öl. 1550), Fuzûlî-i Bağdâdî (öl.1556), BelîĖî (16.yy.), Hâletî (Azmi-zâde) (öl.1631), Ümnî-i Âmidî (1050?-1104/1692), Nâbî-i Ruhavî (öl.1712), ÂĖâh-ı Semerkandî-i Âmidî (öl.1141/1728), Sıdkî-i Erzurumî (Aslında Diyarbakırlı olup Ziya Gökalp'in büyükedesidir. bk. Beysanoğlu: 1959, 36,177.) (öl. Mart 1879 öncesi), Sa'îd Paşa-yı Âmidî (öl.1891), 'Avnî-yi Âmidî (Müdir-i Evrak-ı Vilâyet) (1243/1827-1289/1873) dir. (Emîrî: 1328, 331)

⁴ Daha geniş bilgi için bkz. İdris Kadioğlu (2010). "Diyarbakır 'Encümen-i Dânişi'nin Üstad Şairi ÂĖâh ve Devrindeki Şairler Üzerindeki Etkisi", *T.C. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi (DÜSBED)* ISSN: 1308-6219; Kasım 2010, Yıl:2, Sayı:4, 35-45.

Kâmî'den oldukça etkilendiği anlaşılmaktadır. Râ'if de bir beytinde Kâmî'nin şiirinden övgüyle bahsederek onun takipçisi olduğunu belirtmektedir:

Ne mümkün pey-rev olmak **Râ'ifâ** ol **Kâmî**-i dehre
Anuñ şî'rinde başka bir zarâfet var leâfet var (3/7)

Ayrıca "seniñ" redifli şiiri de Emîrî'ye göre aralarında Âgâh, Nâbî ve Sa'îd Paşa'nın da bulunduğu şairlere naziredir (16. şiir). Yine Sa'îd Paşa'nın "gelür" redifli gazeline yazdığı tahmiste de Nâbî üslubunun tesirlerini görmek mümkündür:

Vâşıl olmuş manşib-ı 'aşkuñ gönül gâyatına
'Âlemün meyl eylemem iqbâline dârâtına
'Aşkumuñ eyler kifâyet hâl-i dil işbâtına
Mazhar oldukça gönül yârün tecelliyâtına
Gûşuma âvâz-ı **leyse'l-bâkî illâ Hîp** gelür (5/2)

Râ'if'in daha hayattayken şiirlerinin tahmis edilmesi O'nun, döneminde ne kadar sevildiğini ve beğenildiğini göstermektedir.

Râ'if'in "zarif ve lâtif" şiirlerinin, çevresinde beğenildiği, hatta *takip edildiği* kendisine yapılan tahmis ve nazirelerden anlaşılmaktadır (13). Ayrıca Emîrî, tezkiresinde Mehmed Şa'bân Kâmî Efendî'nin oğlu olan Hayâlî-i Âmidî (1266/1850-1304/1887)'yi anlattığı yerde onun bir gazelini de kaydeder. Hayâlî-i Âmidî,

Gülleri şermende eyler reng-i ruhsârûñ seniñ
Öğredür serve edâlar nâz-ı refâtaruñ seniñ

beytiyle başlayan gazelinin mahlas beytinde,

Pey-rev ol **Râ'if Efendî**'ye Hayâlî nazmda

Şâ'irân tahsîn idegördükde güftâruñ seniñ (Emîrî, 1328: 317, 333)

diyerek Râ'if'in takipçisi olduğunu ve ondan etkilendiğini söylemektedir.

Râ'if'in "çekmiş" redifli gazelini, Harpûtî Hâmid Efendî'nin tahmis ettiğini de görmekteyiz.

Der-i meyhâneden 'aşıklarûñ şanma kâdem çekmiş
Derûnunda nice demler gam u derd ü elem çekmiş
Harâb olmuş mey-i hicr ile zehr-âb-ı sitem çekmiş
Şakın zannitme gönülüm sâdedür hayli elem çekmiş

Benüm aḥvâlümü gûş eyleyenler cümle gam çekmiş
(13/1)

Şairin bir gazelini tahmis edenlerden biri de Divan sahibi Rahmî-i Harpûtî (1802-1884)'dir. Rahmî'nin tahmininin ilk bendi ise şöyledir:

Berķ urur lem'a-i nûr âteş-i sûzâna deger
Tâb-ı ruhsârına dil yanmağa pervâne deger
'Ârızın şanma hemân şem'-i fûrûzâna deger
Pertev-i hûsni o şûḥuñ meh-i tâbâna deger
Meh-i tâbâna degül mihr-i dirâḥşâna deger (15/1)

Râ'if şiirlerinde aruzun hezec, remel, münserih ve muzari bahirlerini kullanmıştır. Aruzu başarıyla kullanan şairin şiirlerinde ahenk ve akıcılık hissedilir. Kulağı tırmalayan unsurlara pek rastlanmaz. Şiirlerde belli bir zevk seviyesinin gözetildiği anlaşılmaktadır.

Hattatlığı ve Hat Hocalığı

Râ'if'in şairliği yanında hattatlığı ve hat hocalığı da vardır. Birçok hat çeşidinde *Allah vergisi* olarak nitelendirilen bir yeteneğe sahip olan şair, gördüğü güzel yazıları taklit etmede ustadır. Öyle ki, yazdığı hatların hangisinin asıl hangisinin taklit olduğu ayırt edilemez. Bu kabiliyeti ve kendi gayretiyle kısa zamanda on iki hat üzerine icazet alır. Özellikle *rik'ada* kendisini iyi yetiştirmiştir. *Rik'a* hattında "nevâdir-i dünyâ"dandır; hatta yazdıkları "âdetâ sihr-i helâl" kabilindedir. (Emîrî, 1883: 312)

Emîrî "Hüsn-i hattı bî-nazîr, kitabeti dil-pezir..." (EŞA 2003: 24) diye övdüğü Râ'if'in birçok kişiye hat dersleri verdiğinden de bahsetmektedir. Emîrî'nin anlattığına göre Diyarbakır'da birçok zat *rik'a* hattını ondan öğrenmiştir. Görenler yazısının güzelliğine hayran kalmaktadırlar. Talebeler; evinde, dost ahab ziyaretinde, çarşı-pazarda bile ondan ders almak için etrafında toplanırlar, hatta bu amaçla saatlerce bekleyenler olurdu. Râ'if de onlara karşı samimi, gönül okşayıcı iltifatlarla muamele ederdi. (Emîrî, 1328: 334)

Râ'if'in Şiirleri

Bir beytinde divan tertip etmediğini söyleyen (33/10) şair şiirlerini bir divançede bile toplamamıştır. Şiirleri, büyük bir ihtimalle daha sonra, başkaları tarafından bir mecmuada toplanmıştır. Diyarbakır Yazmalar Kütüphanesi AHA 88 numarada kayıtlı bulunan bu mecmua sanki mürettep olarak düşünülmüş ancak tamamlanamamış bir divançe görünümündedir.

Mecmuada çoğu gazel formunda 34 şiir yer almaktadır. Bu şiirlerden ikisi Sa'îd Paşa'nın, biri Gelibolulu Hayderî Efendî'nin gazellerini tahmistir. Birer adet Harputlu Hâmid ve Rahmî Efendî'nin tahmisleri de vardır. Ayrıca şiirler arasında bir adet müstezad, bir adet

⁵ "Allâh'tan başka hiçbir şey bâkî değildir." anlamında Arapça bir ibaredir.

kimin beyti olduğunu tespit edemediğimiz, ancak şairin, "bir beyt-i meşhur" diye vafettiği beytin tazmininden oluşan bir müseddesi (29. Şiir) yer almaktadır. Sonda *Kıtâ'at* başlığı altında altı adet *kit'a* ve *nazm* vardır. En son varakta ise farklı kişilere ait olduğunu tahmin ettiğimiz Râ'if'i öven beyitler bulunmaktadır.

Ayrıca, mecmuadan, Râ'if'in şiirlerinin yalnızca bunlardan ibaret olmadığı anlaşılmaktadır. Zira bazı sayfalar boştur ve şiirler de *dâl* harfinden başlamaktadır. Hâlbuki mecmuadaki şiirler alfabetik bir sıraya sahiptir. O zaman *dâl* harfine kadar olan kısmının başka bir yerde olması kuvvetle muhtemeldir.

Ali Emîrî'nin tezkiresinde yer alan ve bu mecmuada olmayan şu beyit de onun başka şiirlerinin olabileceğini göstermektedir:

Derd-i 'aşkla bu rüsvâlıklarum 'ayb eyleme

Ben degül olmuş bütün 'âlem giriftârûñ senûñ
(Emîrî, 1328: 333)

Ayrıca nazmın yanında nesir eserlerinin olma ihtimali de hatırdan uzak tutulmamalıdır. Nitekim şiirlerinin sonunda yer alan ve Râ'if'e ait olmadığı anlaşılan aşağıdaki beyitte bu ihtimale işaret edilmektedir:

Râ'if'ün kâderi şahîhan 'âlî

Nazmıla neğri hâţâdan hâlî (17a)

Metindeki gazellerin 16'sı 5, 3'ü 6, 4'ü 7, biri de 10 beyitten oluşmaktadır. 17 şiirde redif kullanmıştır. Ayrıca beş beyitten oluşan bir müstezad da vardır.

Ali Emîrî Efendi Tezkire-i Şuara-yı Âmid'ine şairin "değer" redifli gazeliyle Sa'îd Paşa'nın "gelür" redifli gazeline yazdığı tahmisi de almıştır.⁶

Râ'if'in Şiirleri

0b

1
- - - / . - - - / . - - - / . - - -
'Alâyıkdan berî olduğça buldum göñlümi âbâd
Şarıldum gayret-i luţf-ı Hüdâ'ya her-çi-bâdâ-bâd

Sañadur ilticâm her şubh u şâm her ân u sâ'atde
İlâhım itme maşşerde bu 'abd-i 'âcizüñ ber-bâd

Mudârâ eylemem gayra hâkîkî mürşidüm sensin
Beni de dergah-i luţfuñda yâ Rab eyle sen irşâd

O rütbe 'âşî vü mücrim günehkârım ki ben yâ Rab
Kuşûr u cürmümi ketm eylesem a'zâm ider ta'dâd

Şu hâl ile yine kesmez ümîdüñ Râ'if ü 'âşî
Taleb eyler kemâl-i luţfuñ ey merhâmet-mu'tâd

1a (Boş)

1b

2
- - - / . - - - / . - - - / . - - -
Pertev-i hüsnî o şûhuñ meh-i tâbâna deger
Meh-i tâbâna degül mihr-i dıraşşâna deger

Kimse inkâr idemez bülbüle şorsan dañı dir
O gülüñ hândesi yüz gonce-i hândâna deger

Ġazab-âlûd oluban atma amân peykânûñ
Dil-i mecrûhuma yâ sîne-i sûzâna deger

Nice maşşerde cevâbuñ virecek ol zâlim
Hâñçer-i gâmezî günde nice biñ câna deger

Bende cem'iyet-i hâtır mı koyar bâd-ı şabâ
Yâd eller gibi ol zülf-i perîşâna deger

N'ola Beytû'l-Hazen'i eylese Râ'if mesken
Sevdigi dil-ber anuñ Yûsuf-ı Ken'ân'a deger

1b

3
- - - / . - - - / . - - - / . - - -
Tehî şanma bu göñlüm anda âşâr-ı maşşebet var
Yine bir âfetüñ 'aşkıyla dilde başka hâlet var

N'ola maşşûdum üzre ülfet itse ol kemân-ebri
Çekerdüm yâ-yı cevriñ cânuma dirdüm ne minnet var

Niçün bî-câ dökersin dîdeden eşk-i temennâyı
Zamânûñ dil-berânında şaşın şanma mürüvvet var

Hüdâ'nuñ 'aşkına zâhid baña terk-i naşîhat kıl
Kâbül itmez naşîhat ehl-i dil sende cehâlet var

Eger katlümse kaşduñ eyle şâhum gâmez-ı kâfirdeñ
Ġazabla tîğ-i cevriñ çekmege zâlim ne hâcet var

Yem-i eşkümlüme garğ oldum ümîdüm yok hayâtumdan
Düşen girdâb-ı 'aşka şanmasun sâhil selâmet var

Ne mümkün pey-rev olmak Râ'ifâ ol Kâmi-i dehre
Anuñ şî'inde başka bir zarâfet var leţâfet var

2a

4
- - - / . - - - / . - - - / . - - -
Seyr it baña ol şûh-ı cefâ-cû neler eyler
Tîr-i gâzabı tâ cigerümde güzzer eyler

Şaf şaf idüben leşker-i müjgânını ol şûh
Hâñçer çekerek üstüme gidüp sefer eyler

Mağdûri olan 'aşkıñı itmede ta'dâd
Güya ki şanur itdigini bir hüner eyler

Ġalbi kırılır mı bu kadar 'aşkı-ı zârûñ
Kâfir dañı olsa bu zulümden hâzer eyler

⁶ Bu tahmis Sa'îd Paşa Divânı'nın sonuna da eklenmiştir. Bkz. Kenan Erdoğan (2004). *Sa'îd Paşa Divânı*, Manisa, 144-145.

Düşmen gibi 'âşıklarına kahr ile mecbûr
Hikmet nedür âgyârına hüsn-i nazâr eyler

Çalmaz yanına itdügi bu cevri [ü] cefâlar
Elbette bu feryâd u figânüm eşer eyler

Şekvâya kıyâm itmek 'abeş dest-i felekden
Râ'if ne iderse saña hükmi-kâder eyler

2b

5

Gazel-i Sa'îd Paşa Tahmîs-i Nâmîk⁷

- . . . / - . . . / - . . . / - . . .

Çaddiñe karşı o dem kim gözlerümden şu gelür
Zanneder seyreyleyen serve muqâbil cû gelür
Nev-bahâr oldukça elbet bâga reng ü bû gelür
Başdurur bir gün ruḥ-ı âlüñ ḥaṭ-ı dil-cû gelür
Böyledür bâğ-ı melâḥat gül biter şeb-bû gelür

Vâsıl olmuş manşib-ı 'aşkuñ gönül gâyatına
'Âlemüñ meyl eylemem iqbâline dârâtına
'Aşkumuñ eyler kifâyet hâl-i dil işbâtına
Mazhar oldukça gönül yârüñ tecelliyâtına
Gûşuma âvâz-ı leyse 'l-bâkî illâ Hû⁸ gelür

Açalı tîğ-i nigâhı sînem üzre yareler
Almadı ol bî-mürüvvet hâl-i zârımdan haber
Var ise dünyâda 'aşk olsun anuñ yayın çeker
El-ḥazer ey dil ḥadeng-i gamzesinden el-ḥazer
Bir gâzûbâne gelişle ol kemân-ebri gelür

Meclis-i vuşlatdan itmişdür beni ol mâh dür
Görmedi deycür-ı firqatde gönül nûr-ı huzûr
Olsa da zâ'il anı görsem telâşumdan şu'ür
Nâle-i dil nağme-i bülbül gibi maṭbû' olur
Ol zamân kim gülşen-i efkâra ol gül-rû gelür

Gitdüñ âgâh olmaduñ bu hâlüme ey mâh-rû
İtmedüñ bir merḥamet döküdüm yoluñda âb-rû
Hâlini söyler saña **Râ'if** olursa rû-be-rû
Derd-i hicriñ bî-ḥuzûri oldugi gündün berü
Bir nefes şanma Sa'îd'üñ çeşmine uyḥu gelür

3a

6

- . . . / - . . . / - . . . / - . . .

Derd-i 'aşkıyla o şûhuñ 'âşıkân sersâm olur
Raḥm kılmaz bî-vefâ âgyâra cândan râm olur

Ben lisânüñ añlamam ol sûzişüm fehmi eylemez
Çanğı dille ol perî bilsen 'aceb ilzâm olur

Böyle gaddâr olduḡuñ bilmez idüm zâlim seni
Kâfire hâl-i derünüm söylesem İslâm olur

⁷ Bu tahmîs Sa'îd Paşa Divânı'nın sonuna da eklenmiştir. Bkz. Kenan Erdoğan (2004). Sa'îd Paşa Divânı, Manisa, 144-145.

⁸ "Allâh'tan başka hiçbir şey bâkî değildir." anlamında Arapça bir ibaredir.

Olma mağrûr böyle çalmaz hüsn ü ânuñ ba'd ez-în
Başdurur ruḥsâr-ı ḥaṭtuñ şubḥlar aḡşam olur

İster 'afv it ister âzâd eyle **Râ'if** çâkerüñ
Bu çapudan gayrı yerde şanma istiḥdâm olur

7

- . . . / - . . . / - . . . / - . . .

Ol zamân kim mâh-ı ruḥsârüñ baña manzûr olur
Dide-i ḥasret vişâl-i şem'den pür-nûr olur

Şu'le-i mihr ü maḥabbet olmasa bir sînede
Şanmañuz kim ol gönül başdan başa ma'mûr olur

Eylesem esbâb-ı vaşlı ben tehiyye ḥâşılı
Anı men'e bir raḳîb-i bed-meniş me'mûr olur

Dost olan feryâduma daḡl ü ta'arruz itmeden
Dil nice şabr eylesün dil-dârdan mehcûr olur

Zulm-i bî-dâda sükûnet vir a zâlim el-amân
Seng-i cevriñle yeter mir'ât-ı dil meksûr olur

Destgîr ol **Râ'if**'e ey Pâdişâh-ı Lem-yazel
Nice demdür kâmet-i vâlâmda maḡhûr olur

Cezbe-i 'aşkuñ yine bir hâlet el virmiş aña
Gâh hem-dûş-ı ḥaḳîkat gâh mecâzen dür olur

3b

8

. . . . / / /

Zamân-ı bezm-i vuşlat ḥâtıra geldikçe cân sızlar
Şu firqatler çalursa nây-ı dilde pek yamân sızlar

Bu nâlem üstüḡânüm rişte-i ṭanbûra döndürdi
Uruldıkça def-i sînem o te'sîrle yamân sızlar

Raḳîb olmuş vişâl-i zevke mâni' dün haber aldum
Nifâkı 'âdet itmişdür o kâfirler îmânsızlar

O müjgân oḡlaruñ yetmez mi atduñ ey kemân-ebri
Doḡundıkça dilüm feryâda başlar üstüḡân sızlar

Ne müşkil derde dūçâr olduñ ey **Râ'if** eṭibbâ da
Tedâbirden ider izḡâr-ı 'aczin cân-sitân sızlar

3b

9

- . . . / - . . . / - . . . / - . . .

Vuşlaṭ-ı cânân ile mağrûr dil mehcûr olur
Gâh hem-dûş-ı ḥaḳîkat gâh mecâzen dür olur

Cezbe-i 'aşkuñ ile bir hâlete düşmüş ki dil
Her ne taḡsîr eylese divânedür ma'zûr olur

Bâdeye ḥâcet çalır mı dide-i mestüñ gören
Bir de hüşyâr olamaz medhûş olur maḡmûr olur

Ben helâk-i gamze-i hûn-ḡâr-ı dil-dâr olduḡum
Yazsalar seng-i mezârüm üzre dil mesrûr olur

Râ'if'e ta'rîz iden görseydi dir ol âfete
Ben degül sulţân-ı dehr olsa saña mecbûr olur

4a

10

. . . . / / /
Dile âteş şalan ey bî-vefâ ruhsârûñ alıdır
Bu sevdâlar baña hep ey perî zülfûñ hayâlidir

Tabîbüm nabza el urma benüm derdüm gönüldendir
Beni tağyîr iden ol zâlimûñ tağyîr-i hâlidir

İşitdüm gayra dil virmiş dimişler haqqkuma cânâ
İnanma ol raqîb-i bed-hişâlûñ kîl ü kâlidir

Fedâ itmez diyenler mâl ü mülkûñ pek hatâ eyler
Degül varum 'âzîz cânum anuñ mâl⁹ ü menâlidir

Ne mümkün itmeye tâ'at o şûha **Râ'if**-i şeydâ
Hüküm icrâ ider hûbân-ı dehre şimdi vâlidir

4b

11

. . . . / / /
Gönül derd ü elemden olmasun ezâda cânânsız
Harâb olsun o diller kim olursa sâde cânânsız

Nice kıanlar ile eşk-i nedâmet dökmesün dîdem
Bu hicr ile dem-i vuşlat gelince yâda cânânsız

Ne dürlü neş'e virse zevk baış itse yine lâ-büd
Olur zehre muqâbil bâde-i hamrâda cânânsız

Gülü gülşende görmezse nice ârâm-ı cân eyler
Hezâr sûz u güdâz ile gelür feryâda cânânsız

Hezâr-ı hâme-i **Râ'if** şeb-i firkatde kıalmışdır
Ne mümkündür gide gülzâr-ı isti'dâda cânânsız

5a

12

Şâhib-i Dîvân Gelibolılı Hayderî (?) Efendi¹⁰
Merhûmuñ Gazelinuñ Tahmîsidür
. . . / . . . / . . . / . . .

Biz müstefîd-i nûr-ı tecellî-yi Kerîm'üz
Esrâr-ı serâ-perde-i râzîde fehîmüz
Mir'at-ı mücellâ gibiyüz tab'-ı selîmüz
Şanmañ bizi cem'iyet-i keşretde nedîmüz
Biz ehl-i dilüz Tûr-ı maħabbetde Kelîm'üz

Biz 'aşk u maħabbetle heme sûz u güdâzuz
Geh râh-ı haķîkatde gehî semt-i mecâzuz
Her kâfilede kâfile-sâlâr-ı Hicâz'uz
Bir noķtada pergâr-şîfat dâ'ire-sâzuz
Dehri tolanur hem yine merkezde muķîmüz

Râz-ı yem-i hikmet bize oldu yine mülhem
Yokdur dilümüzde hele bir ma'nî-yi mübhem
Urdi yine meydân-ı belâgatda kıalem dem

Bir riştede ser-beste heme 'uķde-i 'âlem
Halleyler isek biz iderüz ehl-i nazîrüz

Biz olmaduķ hîç vâdî-i efkârdan nâ-kâm
Dünyâyı bütün eylemişüz re'yümüze râm
Beyhûde yere yorma seni eyleme iķdâm
Biñ yıl arasa bulmaya hîç mâder-i eyyâm
Ka'r-ı yemm-i hikmetde biz ol dürr-i yetîmüz

Taķdîr-i bahâ eyleyemez olsa da naķķâd
Her fenn ü ma'ârifde bizüz 'ârif ü üstâd
Tevlîd-i ma'ânîde bize oldu Hudâ dâd
Mihrine felek bulsa iderdi bizi dâmâd
Şanma bizi nâhîd-i felek gibi 'aķîmüz

'Aşķ-ı ezeli kıapladı hep rûh ile cânı¹¹
Nây-ı dilümüz sızlayup inletdi cihânı
Dem-beste olur bezmümüze gelse zebânı
Biz lâl iderüz nağme-i tâvus-ı cinânı
Ol bülbül-i hoş-zemzeme-i bâğ-ı na'îmüz

Sevdâ-yı semûm sâha-i serde eser olsun
Mümkün mi ki ol yerde şafâdan eşer olsun
Râ'if nice bir gülşen-i dil pür-keder olsun
Nağl-i dil-i [...]¹² niçe şâdâb-ter olsun
Âzurde-i seng-i sitem-i çerh-i le'îmüz

5b

13

Ėazel li-Nâmîķ Tahmîs-i Harpûtî Hâmîd Efendi
. . . . / / /

Der-i meyhâneden 'âşîķlaruñ şanma kıadem çekmiş
Derûnında nice demler Ėam u derd ü elem çekmiş
Harâb olmuş mey-i hicr ile zehr-âb-ı sitem çekmiş
Şaķan zann itme gönüm sâdedür hayli elem çekmiş
Benüm aħvâlîmi gûş eyleyenler cümle Ėam çekmiş

Felek yer virmedi 'âşîķlara cây-ı emîninde
Yer itmiş Ėançer-i Ėayret dil-i sevdâ mekîninde
Nice şîrîn Ėazeller söylemişler bu zemîninde
Degüldür ebruvân ol âfetüñ zîr-i cebîninde
Debîr-i şun-ı Mevlâ levha-i Ėüсне kıalem çekmiş

Gül-i ruhsâra karşı tûfî-yi hâme olur nâtiķ
Mezâķ-ı ehl-i 'irfâna dokınmaz 'âşîķ-ı şâdıķ
Maħabbet zevküñ inlerken degüldür bu saña lâyîķ
Yazıķdur itme dest-âvîz anı âh alma ey 'âşîķ
Açınca ol güli gülşende bülbül hayli dem çekmiş
Vişâlînde alursa bûs-ı ruhsâr-ı nigârından
Nevâzişler görüp râm eyleyüp ol gül 'ızârından
Şarâb-ı câm-ı 'aşķı nûş iderse la'l-i yârinden
Berî olmaz şabâķ-ı Ėaşre dek bir dem Ėumârından
O kim meyhâne-i 'aşķında sâķî câm-ı Cem çekmiş

Merâmuñ 'arz idüp Hâmîd vişâlînde dil-i şeydâ
Dimiş derd-i derûnın râzını keşf eylemiş ammâ
Niyâzıla tûtup dâmân-ı nâzuñ eylesün da'vâ

⁹ Metinde "mülk" çizilip "mâl" şeklinde düzeltilmiştir.

¹⁰ Bu şair Râ'if'in müşâ'are ettiği şairler arasında zikredilen Hayderî Efendi olmalıdır. (Emîrî:1328, 332)

¹¹ Metinde önce "revânî" yazılmış, daha sonra "ile cânı" şeklinde düzeltilmiştir.

¹² Bu bölüm mahlas yeri olmalıdır. Ancak metin siliktir.

*O şûha söyle **Râ'if** terk kılsun cevrimi zîrâ
Gürür-ı hüsn ile çok görmüşüz âhîr ne dem çekmiş*

6a

14

Merhamet mef[il]ül iderken cevri müzdâd eyledüñ
'Âşıkâ nâz u cefâyı varsa mu'tâd eyledüñ

Yeter müjgânuña zâlim sînemi itdüm hedef
Elvirür bir kez terahhüm eyle ber-bâd eyledüñ

Remz-i 'aşkı tıfl-ı ebced-h'ânveş bilmez iken
Şimdi bu fende beni irşâd u üstâd eyledüñ

Kaşr-ı dil hicr-i firâkuñdan harâb olmuş iken
Nâme-i luţfuñla sen ta'mîr ü âbâd eyledüñ

Çekdiğüñ esmâların te'sîridür **Râ'if** saña
Yâri böyle râm idüp ağıyârı ib'âd eyledüñ

6b

15

Gazel-i 'Acizî Tahmîs-i Rahmî-i Harpûtî¹³
Berķ urur lem'a-i nûr âteş-i sûzâna deger
Tâb-ı ruhsârına dil yanmağa pervâne deger
'Ârızın şanma hemân şem'-i fîrûzâna deger
*Pertev-i hüsni o şûhuñ meh-i tâbâna deger
Meh-i tâbâna degül mîhr-i dirahşâna deger*

Leb-i dil-berde görüp hâlî deme ikide bir
Reşha-i hâme-i kudret saçılıpdur bir bir
Çemenistân-ı melâhatde peyâmın güle vir
*Kimse inkâr idemez bülbüle şor sen dağı dir
O gülüñ hâdesi yüz gonce-i hândâna deger*

Bu mıdur 'aşık-ı dil-hastelere ihsânüñ
Bir nigâh ile ola cümle senüñ kurbânüñ
Olmış âmâde yine tîr-i kazâ müjgânuñ
*Ġazab-âlûd oluban atma amân peykânuñ
Dil-i mecrûhuma yâ sîne-i sûzâna deger*

Tîg-ı bî-dâd-ı nigâhıyla şikeste-bâlüm
Bağrumuñ yâresini şerh ider eşk-i alüm
Ser-i kûyında ben üftâdelere hem-hâlüm
*Nice mahşerde cevâbın virecek ol zâlim
Hañcer-i ğamzesi günde nice biñ câna deger*

Bir dem ağıyardan âzâde olup bî-pervâ
Güzër itsem çemene gonca-lebümle tenhâ
Dil-i sevdâ-zedeme hem-dem olur yine hevâ
*Bende cem 'iyyet-i hâtır mı koyar bâd-ı şabâ
Yâd eller gibi ol zülf-i perîşâna deger*

O mehüñ 'ârız-ı gül-gününü fikr itmege sen
Genc-i 'uzlet yetişür itme şaşkın seyr-i çemen

Rahmiyâ cây-ı mübârekdür anı eyle vâtan
N'ola Beytû'l-Ġazen 'i eylese **Râ'if** mesken
Sevdiği dil-ber anuñ Yûsuf-ı Ken'ân'a deger

7a(Boş)

7b

16

Ser-fürü eyler şanavber görse reftârüñ senüñ
Şerm ider güller temâşâ itse ruhsârüñ senüñ

Ben giriftâr oldum ammâ çekdigüm miñnet yeter
Olmasun hiç kimseler cânâ giriftârüñ senüñ¹⁴

Bâğ-ı hüsnüñ bir benefşe-zâra döndürdi haţuñ
Olma mağrûr elvirür geçdi o gül-zârüñ senüñ

'Aşkuña ducâr olan bî-çârelerde cân mı kor
Tîr-i cevruñ tîg-ı ğamzeñ çeşm-i bîmârüñ senüñ

Hâleâsâ her taraftan kaplamış meh tal'atuñ
Görmege bir lahza fırsat virmez ağıyârüñ senüñ

Olamaz kimse harîdâr-ı metâ'-ı vuşlatuñ
Cân virüp cân almağa mahşûs bu bâzârüñ senüñ

Merhametle hâtırın al ba'd ez-în zulm eyleme
Bir esîr-i bî-kesüñdür **Râ'if**-i zârüñ senüñ

17

Güller utanur görse eger ol ruğ-ı alüñ
Şermende eder servileri kıdd-i nihâlüñ

Dünyâyı dutar şa'sa'-i mîhr-i melâhat
Görmüş mi 'aceb çeşm-i felek berde mişâlüñ

Kudretle yaratmış seni ol Hâlik ahsen
Tasvîr idemez Mâni vü Bihzâd cemâlüñ

Tûr-ı dilüme virmededür nûr-ı tecellî
Âyîne-i çeşmümdе düşen 'aks-i hayâlüñ

Tâ merdümeg-i çeşm-i cihân-bînüme beñzer
Rûyuñda ki ol nâfe'-i 'anber gibi hâlüñ

Dön başına ol şem'-i şeb-ârâya şaşınma
Pervâne gibi yansa da **Râ'if** per ü bâlüñ

8a ve 8b (Boş)

9a

18

Reng-i rûyuñdan hicâb eyler gül-i ra'nâ-yı dil
Keyf-i bûyından neşât-engîz olur şahbâ-yı dil

¹³Tahmis Rahmî'nin Divanında 164. şiir olarak "Tahmîs-i Gazel-i Feyzullah Ra'if Efendi Mektubi Vilayet-i Âmid Sabika" başlığı altındadır. Dr. İ. Kavaz-Dr.-M. Naci Onur (1996). Harputlu Rahmî Divânı, Elazığ İzzet Paşa Vakfı Yayınları 2, Ankara, s. 314-317.

¹⁴Aşağıdaki beyit bu gazelle aynı kafiyede olmasına ve Emîri tezkiresinde geçmesine rağmen şiirlerinin arasında bulunmamaktadır:
Derd-i 'aşkla bu rüsvâklarum 'ayb eyleme
Ben degül olmuş bütün 'âlem giriftârüñ senüñ (Emîri: 1328, 333)

Kâkül-i müşkînün bir târına dûçâr olan
Sînesinden dâ'imâ galyân ider sevdâ-yı dil

Lâleveş hûn itdi bağrum zağm-ı dâğ-ı inkisâr
Döndi bir fânûs-ı surûha şîşe-yi mînâ-yı dil

'Arz-ı hâcet kalmadı mir'at-ı sûz-ı 'aşkumı
Hep bilindi zâhir oldı şûret-i ma'nâ-yı dil

Şimdi **Râ'if** bir esîr-i dâm-ı zülf-i yârdur
Lâne-i çarha tenezzül itmeyen 'Ankâ-yı dil

9b

19

- - - / - - - / - - - / - - -

Bî-tâb u şu'ûr eyledün âhîr beni zâlim
Git eyledüm Allâh'a havâle seni zâlim

Âh itmege ruşsat mı virürsin dil-i zâra
Şoldurma hazân ile sen ol gülşeni zâlim

Qatlümse merâmün hele it gamzeñe î mâ
Teşmîre sebab ne bu kadar dâmeni zâlim

Bülbül gibi 'uşşâkuñı nâlişlere şalma
Açma meded ol gül gibi pîrâheni zâlim

Bilmem n'ideyüm buncılayın kâfire **Râ'if**
Ebrûsı kemân gamze-i dil-efgeni zâlim

9b

20

- - - / - - - / - - - / - - -

Bir bûse için yâre temennâ idebilmem
Gönlümdeki esrârımı inhâ idebilmem

Tenhâca mağal bulsam eger söylerüm amma
Vuşlatda dilüm lâl olur ifşâ idebilmem

Âh ile geçüp 'ömr-i 'azîzüm dağı gitdi
Keyfîyyet-i maşşûdumu icrâ idebilmem

Va'd itmiş iken vuşlatını itdi tağallûf
Va'dinde hilâf eyledi î mâ idebilmem

Âhîr beni 'aşkıyla helâk eyledi ol yâr
Râ'if o bütûn cevriñi ihşâ idebilmem

10a

21

- - - / - - - / - - - / - - -

Cümle-i firkatüñi gel bu şeb icmâl idelüm
Defter-i hasreti âzâde-i eşkâl idelüm

Nukre-i tab'umuñ i'lân için şafvetini
Bûte-i 'aşkda istersen eger kâl idelüm

O vefâsız baña şâyed ki terağhüm eyler
Ey dil-i zâr aña gel tağkiye-i hâl idelüm

Dâstân-ı h'ân-ı cemâlün olarak gülşende
İsterüz bülbül-i âvâreleri lâl idelüm

Rahm ider belki hikâyât-ı derûna **Râ'if**
Yazup ağvâlümüzi ol şûha irsâl idelüm

22

- - - / - - - / - - - / - - -

Alınur cânândan şanma ki feryâd ile kâm
Yanmasa pervâne şem'a olamaz neyl-i merâm

'İyd gelür qurbân için cânâna cânum şaklarum
Ben ki qurbân olmasam olmaz anuñ 'ıydı tamâm

Mâh senün ruhsârûna nisbetle şâhum zerredür
Nûrı hüsnuñden alur dâ'im senün mihr-i enâm

Kâkülün sünbül ruhuñ gül serv kaddün görseler
Hep hicâbindan zemîne baş egerler şubh u şâm

Dâmenün elden bırakmam haşr olunca ey perî
Râ'ifâ kayd eylemem ger düşmen olsa haş u 'âm

10b

23

Ğazel-i Sa'îd Paşa Tağmîş-i 'Âcizî

- - - / - - - / - - - / - - -

Âteş-i 'aşkuñla yansam keşf-i esrâr eylemem
Bülbülâsâ âh u feryâdı bukâ kâr eylemem
Senden özge kimseye ben sarf-ı efkâr eylemem
Hicr-i zülfün beste-leb kalmış beni zâr eylemem
'Ukde çoğdur hâtır-ı zârumda izhâr eylemem

'Aqlumı alduñ benüm zâlim helâl itmem saña
Külhan u gülşen firâkuñla mesâ virür baña
Görmezem senden cüdâ olsam eger rûy-ı şafâ
Hande-i gül nâle-i bülbül gelür ol dem baña
Sensiz ey nev-gönce 'azm-i bâğ-ı gülzâr eylemem

Zemm ider ağıyâr bizi bilmem 'aceb vâkı' midür
Kârbân imrârına âvâz-ı kelb mâni' midür
Müdde'âmuzı delîle bu meşel câmi' midür
Cevherümüz anı seyr-i zîst-i rû dâfi' midür
Ta'na-i hussâd-ı nâ-merdândan 'âr eylemem

Tâ ezelden böyledür 'âdât-ı dîrîn-i cihân
Gönce-i nev-res güler bülbül hemân eyler figân
Ben olurum gülşen-i maşşûda çoğdan bâğbân
Eylemez gönlüm bu gülşende kabûl-i imtinân
Şeb-nem olsam kendimi ben ol güle yâr eylemem

Gönlümü her dil-rübâ almağ ba'îd-ender-ba'îd
Vuşlatıyla **Râ'if** eyler 'îd-ber-bâlâ-yı 'îd
Zâtına virmiş necâbet Hâzret-i Rabb-i Mecîd
Lutf ile almış Nebî pendin o âfet ey Sa'îd
Yoğsa ben her bî-vefâyı kendime yâr eylemem

11a (Boş)

11b

24

- - - / - - - / - - - / - - -

Olursa hûrisiz cennet berî olsun iğâmetden
Hâzân bulsun o gülşen ki eşer yok serv-ğâmetden

Olursam gayrınıñ ‘aksın hayâle ey perî-peyker
Şikest olsun o mir’ât-ı gönül seng-i melâmetden

Düşünce fülk-i dil girdâb-ı ‘aşka reh-güzârında
Keser ümmîdüñ elbet sâhil-i semt-i selâmetden

Ne dürlü cevri görsem ben felekden eylemem şekvâ
Fırâkuñdur viren te’sîr baña her bir melâletden

Haqîkatle mü’essesdür binâ-yı maqşaduñ **Râ’if**
Harâb olsun iderse inhirâf ol istikâmetden

12a

25

Müstezâd¹⁵

- . . / / /

- . . / . . . [-]

Cânânımı benden ayıran der-be-der olsun
Böyle dilerüm Haq’dan
Yansun yüregi hicrân ile benden beter olsun
Âmîn oku ey dil sen

Yâ Rab ruqabâ bulmasun aşlâ turacak yer
Ez-ğayr-ı cehennem
Tâ cennet-i vuşlat dil-i zâra maqar olsun
Vîrânemüz olur şen

Kâküllerüñe virme amân böyle düzenler
Mecnûn olurum yâre
Sevdâ ile lâyıq mı gönül pür-eşer olsun
Hicrûñle şaşurdum ben

Luţf eyle bu şeb hânemüzi eyle müşerref
Tâ çatlasın ağıâr
Bir kimseye dil istemez ammâ haber olsun
Bir sen ile bir ben

Râ’if kuluña itme cefâ eylerüm ey meh
Allâh’a şikâyet
Yansun nice bir âhile dil pür-şerer olsun
Mânende-i külhan

12b

26

- . . . / - . . . / - . . . / - . . .

Nâ’îl-i vaşl olmadum cânâna ben tedbîr ile
Âteş-i hicrâna düşdüm rûz u şeb taqđîr ile

Âh-ı eşküm şanma bârân dökdiğüm kandur bütün
Rağm kıl qalsun mı gönülüm böyle bir te’sîr ile

Rişte-i cânım eger bend eylemezse zülfine
Yoğsa habı olmaz dil-i dîvânemüz zencîr ile

Şâhbâzum evc-i istîgnâya pervâz eyleme
Ehl-i himmet râm ider bir nüşâ-i teşhîr ile

Pâdişâh-ı mülk-i hüsne rû-be-rû ‘arz itmege
Yoğsa **Râ’if** cür’etüñ bildür hâlûñ taqrîr ile

27

- . . - / - . . - / - . . - / - . . -

‘Aql u fikrüm târ u mâr itdi o gîsûlar yine
Başımı sevdâya şaldı ol siyeh mûlar yine

Görmedüm hayli zamândur sende eski ülfeti
Varsa girmiş araya ağıâr-ı bed-gûlar yine

Tîr-i müjgânuñ kemânından havâle eyleyüp
Sînemi sûrâh sûrâh itdi ebrûlar yine

Hasretüñle ol kadar tökdüm ki gözden eşkümi
Aldı hayretler temâşâ eyleyüp cûlar yine

Yârı âğûş-ı vişâl itmege **Râ’if** maqşaduñ
‘Aşığa lâzımdur elbet kıl tekâpûlar yine

13a

28

- . . - / - . . - / - . . - / - . . -

Yandı dil âteşler aldı neyleyüm bir dil-bere
Âh kim vuşlat müyesser olsa gelsek bir yere

Leşker-i haţ eyleyince ‘ârız-ı yâre hücum
Şaşırup tedbîrini imdâd şaldı bir yere

İtmedüñ zâlim mürüvvet bu dîger-gün hâlüme
Penbe-i mînâ-yı âhum itdi te’sîr mermere

Kâmetüñ seyr eyleyenler bâğda hayrân olur
Serv-i nâzum baş eger mi yâsemen ü ‘ar’ara

Tâ cigergâhuña te’sîr itdürür **Râ’if** senüñ
Fenn-i cevri tıfl iken almış o âfet ezbere

13b

29

Bir Beyt-i Meşhûruñ Tazmîniyle Müseddes¹⁶

- . . - / - . . - / - . . - / - . . -

Kendi cehlüñ kimse itmezken kıyâm ta’dâdına
Gayrınıñ lâyıq mıdır noqşânın[un] îrâdına
Faşl-ı rezmi kâmilü’l-insân getirmez yâdına
Feyzinüñ bârı olur elbetde istib’âdına
Herkesüñ ta’n eyleyen kâlâ-yı isti’dâdına
Kârgâh-ı şan’atuñ ta’rîz ider üstâdına

Rûh-ı Âdem eylemiş gülzâr-ı vahdetden hübüb
Tev’em olmuş cehl ü fazl-ı cümle noqşân u ‘uyûb
Âdem olan setr-i ‘ayb ile ider hedb-i kulûb
Hazret-i Haqq’un bir ismi oldı Settârü’l-‘uyûb
Herkesüñ ta’n eyleyen kâlâ-yı isti’dâdına
Kârgâh-ı şan’atuñ ta’rîz ider üstâdına

Cevher-i ‘ilm ile eyler bir kulın muhtâr Hudâ
Hikmet-i râbîta eyler birini cehle sezâ

¹⁵ Şiirin nazım şekli müstezad ise de 1., 2. ve 3. bendlerin ziyade mısralarının son heceleri fazladır.

¹⁶ Şairin “meşhûr” dediği bu beytin kime ait olduğunu tespit edemedik.

Kıymet-i ‘âr ile böyle olmada cilve-nümâ
 Halkı techîl eylemek artık haîâ-ender-haîâ
Herkesüñ ta ‘n eyleyen kâlâ-yı isti ‘dâdına
Kârgâh-ı şan ‘atuñ ta ‘rîz’ider üstâdına

Bâdeâsâ gönîlüñi gül-renk-âmîz eyleme
 Hem dehânuñ çirk-i istihzâyıla leb-rîz eyleme
 ‘Âlemi ta ‘yîb ü teşyî‘ ile ser-tîz eyleme
 Olmayan şâ‘ir muvâfîk sözi tecvîz eyleme
Herkesüñ ta ‘n eyleyen kâlâ-yı isti ‘dâdına
Kârgâh-ı şan ‘atuñ ta ‘rîz’ider üstâdına

Zû-fünûn-ı ‘aşr olursın itme izhâr-ı kemâl
 Herkesüñ âşârına dinmek şurası bî-me’âl
 Kulınuñ tezyîfine râzî degüldür Lâ-yezâl
 Bu şifatlardan berî it **Râ’if**’i yâ Zül-celâl
Herkesüñ ta ‘n eyleyen kâlâ-yı isti ‘dâdına
Kârgâh-ı şan ‘atuñ ta ‘rîz’ider üstâdına

14a(Boş)

14b

30

- . . . - / - . . . - / - . . . - / - . . . -

Haste-i hicrânüña la ‘l-i lebüñdir şifây
 ‘Aşk ile bî-çâr’olan neyleye gayr devây

Cevri ferâmûş idüp belki teraḥḥum ider
 Hâtır-ı gamgînüme olsa o meh âşinây

Sehv iderek söyledüm âyine-i ruḥsârüña
 Cürmümi noḫşânımı ‘afv kıl ey meh-liḳây

Mâh yüzüñ enveri tıtdı bütün ‘âlemi
 Zulmet-i hicrûñdeyüm eyle derünüm cilây

Fehm idemez sâde-dil ehl-i dilüñ ḥâlini
 Remz-i nevâ n’olduḡuñ añlamaz ehl-i şadây

Ḥayli zamândur yüzüñ hîç baña göstermedüñ
Râ’if-i zârüñ yine eyledüñ ‘aşḫa fedây

31

. . . - / . . . - / . . . - / . . . -

Ey perî ḥayli zamândur göremem âh seni
 Dil-i dîvâne ḥayâl itmede her gâh seni

Şaldı firḳat araya çarḫı kırılusun felegüñ
 Bî-vefâ bilmez idüm böylece evvâh seni

Hâleveş aldı bu şeb her tarafuñ ‘âşîḳlar
 Hele bu ḥüsn ile kim görse şanur mâh seni

Nâle-i âhumı itmezsın efendüm işgâ
 Ben ne gûne ideyüm ḥâlüme âgâh seni

Milket-i ‘aşḫda esb-i emele râkib iken
Râ’ifâ kıldı piyâde yazıḫ ol şâh seni

15a

32

. . . - / . . . - / . . . - / . . . -

Ġayra itmem nigeh ey meh saña mecbûr olalı
 Ağlarum ḥasret ile ḥüsnüñe mehcûr olalı

Görmedüm neş’e-i şahbâ-yı vişâlüñ sâḳî
 Bâde-i hier ü firâḳuñ ile maḥmûr olalı

Gösterür ‘âlemi biñ şûret ile çeşmüme
 Seng-i cevruñle dil âyînesi meksûr olalı

Derd-i ‘aşḫuñ beni bir mertebe bîmâr itdi
 Hâk-i pâye süremem yüzümi ma’zûr olalı

Ne kadar âh u figân eylese cevruñle senüñ
Râ’if-i gam-zede gûş itdiremez dûr olalı

15b

33

. . . - / . . . - / . . . - / . . . -

Kişver-i ḥüsne Ḥudâ şâh-ı ‘azîm itdi seni
 ‘Âlemi kıldı musaḥḫar saña hem bende beni

Berḳ urur her taraḫa dîde-i ‘âşîḳ ḳamaşur
 Şanki bir âyinedür ol melegüñ sim teni

Ḥazer itsün o şûḫuñ seyrine âmâde olan
 Taḡıdur çeşm-i ḡazabla nice biñ encümeni

Sînemi âteş-i sûzân-ı sitem taḡlasa da
 Dâḡımı gösteremem lâle gibi ben ‘alenî

Bir iki müşkilümüz var nice ben ḥallideyüm
 Söz alınmaz o kadar tengdir anuñ deheni

Yanarum âteş-i dilden aña pervâne gibi
 Sen de yaḫ şem‘-i vişâli yeter ey dehr-i denî

Cism-i zârumdan amân al girü tîr-i sitemüñ
 Böyle ḳalursa eger çâk iderüm pîreheni

Başḫa ‘âşîḳlara beñzetme beni ey âfet
 Yoluña terk iderüm cân u ten ile vaḫanı

Dil-i üftâdeyi bir vuşlaḫ ile şâd eyle
 Elvirür bekleye dil derd ile Beytül-Ḥazen’i

Gerçi tertîb-i divân eylemediyse **Râ’if**
 Böyle pâkîze dir söylediḡi her suḫeni

16b

34

Ḳıḫa‘ât¹⁷ (Nazm)

I

. . . - / . . . - / . . . - / . . . -

Firâḳuñdan nice dem eşḫ-i çeşmüm ḫûn-feşân olsun
 Vişâlüñle beni şâd it saña ḳurbân-ı cân olsun
 ‘Alâyıḳdan o rûtbe ḫâli kıldum ḫâne-i gönîlüm
 O şâh-ı bâz-ı istiḡnâya birden âşiyân olsun

¹⁷ Ḳıḫa‘ât başlıḡı altındaki bendlerin bazıları Ḳıḫa‘a deḡil Nazmdır.

Kıta 'a

II

. . . . / / /

'Aceb şanma yakılsa âteş-i ruhsâreye gönülüm
Arada tâ ezelden şem'lik pervânelik vardır
Zamân ile olurken dâ'imâ hem meclis-i ülfet
Nedür hikmet bileydüm şimdiler bigânelik vardır
Niyâz-ı vaşla vardır ârzü ammâ dilüm dönmez
Mey-i 'aşkuñla serde sâkiyâ mestânelik vardır

Kıt'a (Nazm)

III

. . . / . . . / . . . / . . .

Kâküllerün başuma getirdi belâları
Kâfir ider mi kimseye böyle cefâları
'Uşşâkı bezm-i vaşla neden mahrem itmedün
Bigâne mi tutarsın begüm âşinâları
Ey gonce yâd-ı hândeñ ile dil-hûn eyleme
Ağlatma böyle bülbül-i hasret-fezâları

Kıt'a (Nazm)

IV

. . . - / . . . - / . . . - / . . . -

Aldı ol mâh benüm sabr u qarârum n'ideyüm
Felege çıkdı amân nâle vü zârum n'ideyüm
Ben temennî-i vişâl eyler iken bağruma yâr
Dâğ-ı hicrânun urur lâle-'ızârum n'ideyüm

Kıt'a

V

. . . - / . . . - / . . . - / . . . -

'Aşık oldur âb u tâbıla giçe rûz u şebi
Didesi pür-eşk-i hasret sinesi mahrûr ola
Bâdeyi ol şişe-i taḥkîkden nûş eyle kim
Her şikeste câmı bir âyîne-i Mansûr ola

Kıt'a (Nazm)

VI

. . . / . . . / . . . / . . .

Bir muğbecenün derdine dil düşdi hevâdan
Bilmem nere gitmiş soralum bâd-ı şabâdan
'Aşıklarına qahr ider âgyâre maḥabbet
Var mı bir eşer zerre kadar bûy-ı vefâdan

Râ'if ün kaderi şahîḥan 'âli
Nazmıla neşri ḥatâdan ḥâlî (....)

. . . - / . . . - / . . . - / . . . -

Ḥazret-i **Râ'if** ün âşârını gördükde didüm
Eylemiş bîkr ma'nâsın vü nikâti le'âlî¹⁹

Ma'nâyı gayb lisânından alurmuş kâlemi
Mümkün olsaydı virürdüm aña nîlî 'alemi (....)

Vatânı eyledi reşk-âver-i bâğ-ı İrem'i
Râ'if ün bu güher ü şu eşer ü bu keremi (....)

SONUÇ

Feyzullâh Râ'if-i Âmidî, Âgâh'ın üstatlığında 18. yüzyılda kurulan ve Emîrî Efendî'nin "Diyarbakır Encümen-i Dânişi" diye adlandırdığı ve döneminde edebî mektepten etkilenen şairlerden biridir. Kendisinin de belirttiği gibi, divan teşkil edecek kadar şiire sahip olmayan şairin edebî değer kaygısıyla fazla şiir söylemediğini tahmin etmekteyiz. Klasik şiir geleneğine bağlı olan şairin hem önceki hem de çağdaşı şairlerle müşâ'areler yapması, şiirlerinin başka şairlerce tanzir ve tahmis edilmesi onun şairliğinin belli bir seviyede olduğunu göstermektedir.

Râ'if'in şiirlerinin hamiyetli ve vefalı kişilerce bir mecmuada kaydedilmesi böylesi değerlerin kaybolmasını önlemesi açısından önemli olduğu gibi, bu tür eserlerin çalışılmasının da bilim âlemine katkı sunacağı kanaatindeyiz. Aslında, kütüphaneler iyice araştırılırsa, daha bunun gibi birçok değerlin tozlu raflar arasında kendilerini keşfedecek ve istifadeye sunacak araştırmacıları beklediği görülecektir. Bu çalışmamız buna benzer çalışmalara vesile olursa kendimizi bahtiyar addederiz.

KAYNAKÇA

- ADAK, Abdurrahman (2012). *Ali Emiri'nin Gözüyle Diyarbakırlı Şairler*, İstanbul Kent Işıkları Yayınları, s.83.
- AKPINAR, Şerife (2012). *Âgâh (Semerkandî-i Âmidî) Dîvân*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü 3362, e-kitap.
- Ali Emîrî Efendi (2003). *Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid* (R. Güner-N. Güner), Ankara, s.24.
- Ali Emîrî (1328). *Tezkire-i Şuara-yı Âmid C. I.*, Dersaadet Matbaa-i Âmidî, s. 330-335.
- Ali Emîrî Efendi (2014). *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*, (Doç. Dr. İdris Kadioğlu), Ankara, Sonçağ Yayınları.
- BEYSANOĞLU, Şevket (1959). *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları*, C. 2, Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği Neşriyatı, İstanbul, Işıl Matbaası.
- BİLKAN, Ali Fuat (1997). *Nâbî Dîvânı I-II*, Ankara, MEB Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2005). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, Aydın Kitabevi.
- ERDOĞAN, Kenan (2004). *Diyarbakırlı Sa'id Paşa Dîvânı*, Manisa.
- İPEKTEN, Halûk (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, İstanbul Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İSEN, Mustafa (2010). *Tezkireden Biyografiye*, Kapı Yay., s.303.
- KADIOĞLU, İdris (2010). "Diyarbakır "Encümen-i Dânişi"nin Üstad Şairi Âgâh ve Devrindeki Şairler Üzerindeki Etkisi", *T.C. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi (DÜSBED)* ISSN: 1308-6219; Kasım 2010, S. 4, s. 35-45.
- KAVAZ, İ. ve ONUR, N. (1996). *Harputlu Rahmî Dîvânı*, Ankara, İzzetpaşa Vakfı Yayınları 2, s.314.
- KORKUSUZ, M. Şefik (2004). *Tezkire-i Meşâyih-i Âmid* (Diyarbakır Velileri) I-II, İstanbul Kent Işıkları Yayınları.
- (2007). *Eski Diyarbakır'de Gündelik Hayat*, İstanbul, Kent Yayınları, s. 103.
- (2014). *Diyarbakır Kadı, Müftü, Hattat ve Mûsikînasları*, İstanbul, Toprak Kitap, 165-166.
- (2013). *Osmanlı Arşivlerinde Diyarbakırlı Devlet Memurları*, İstanbul, Toprak Kitap, s. 717-718.
- Mehmet Nâil Tuman (2001). *Tuḥfe-i Nâilî*, C. I, 200, sıra 1247.

17a¹⁸

¹⁸ Bu sayfadaki Râ'if'i öven beyitler başkaları tarafından eklenmiştir.

¹⁹ Bu mısraın vezni bozuk.

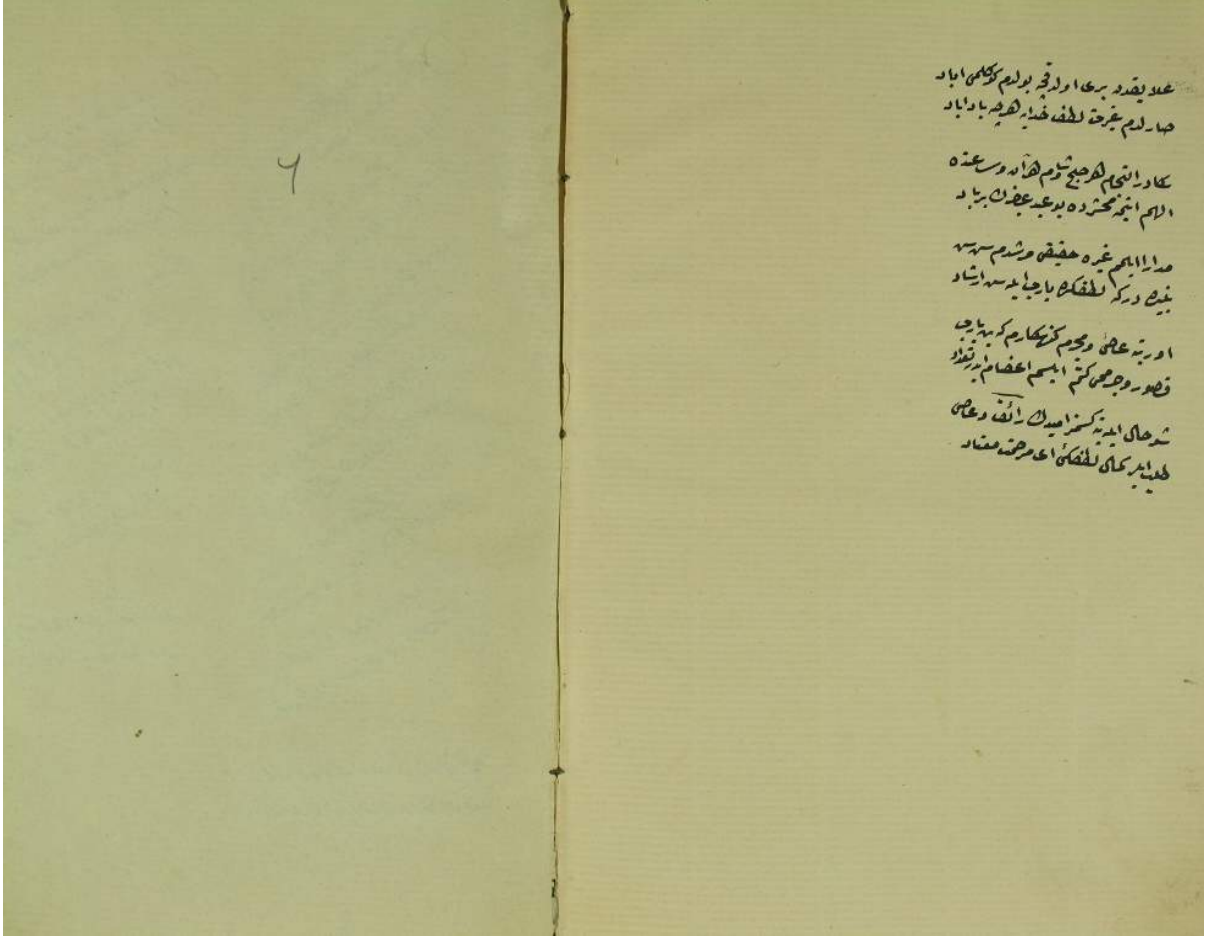
ONUR, M. Naci (2013). *Harputlu Dîvân Şâirleri*, Elazığ, Manas Yayıncılık.
 PARLATIR, İsmail (2012). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara, Yargı Yayınları.

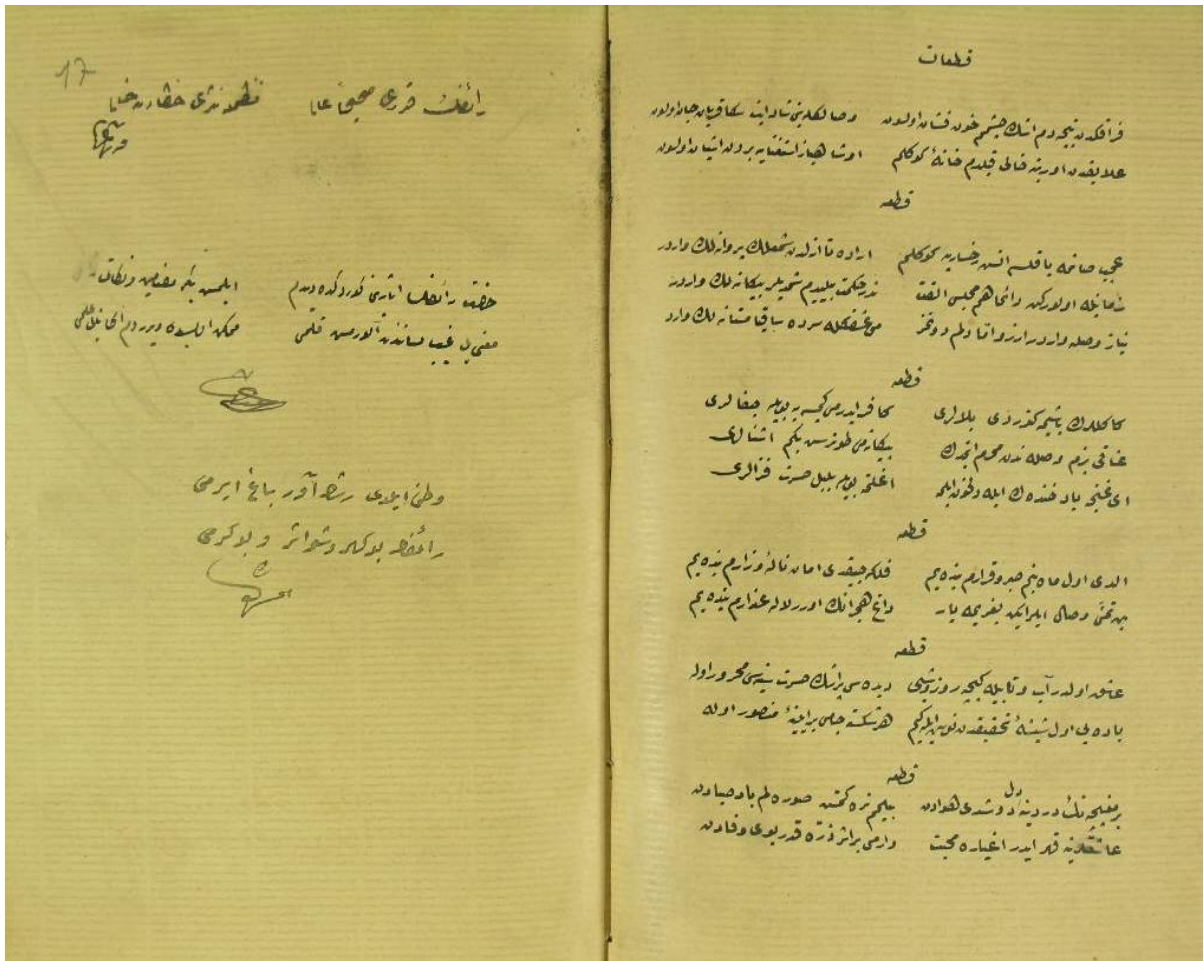
http://www.milletkutup.gov.tr/ali_efendi_eserleri.html

(ET. 10.02.2014)

[Yazmanın Bulunduğu Yer: Diyarbakır Yazmalar Ktp. AHA Koll. 88 (CD-2) vk.1-17.]

EKLER:

Diyarbakır Yazmalar Ktp. AHA Kol. 88. İlk ve son varakları.